

Emina C P LN AN
(Universitatea de Vest din
Timi oara)

Elemente postmoderne în poezia lui Marin Sorescu

Abstract: (Postmodern Elements in Marin Sorescu's Poetry) The paper's aim is to see whether Marin Sorescu's poems could be linked to the postmodernist poetry characterizing the '80s and whether in the author's lines there could be identified elements of the Postmodern paradigm, given the fact that the modernity of his poetry can be questioned. Marin Sorescu was labeled as a cynical voice in response to poetry (Mircea Martin, *Genera ie i crea ie*, 2000). We will focus on the poems from the volumes *La Lilioci* and *Scrânteala vremii* in order o see if Marin Sorescu infringes poetical conventions and standards or whether he chooses elitism or, on the contrary, simplicity as a form of expression.

Keywords: Modernism, Postmodernism, convention, simplicity, elitism

Rezumat. În această lucrare ne propunem s vedem în ce m sur poezia lui Marin Sorescu prezint similitudini cu poezia postmodern optzecist i dac în versurile scriitorului putem identifica elemente ale paradigmei postmoderne, pornind de la premisa c modernitatea poeziei scriitorului poate fi pus sub semnul întrebării. Despre Marin Sorescu s-a spus c e „un cinic al poeziei” (Mircea Martin, *Genera ie i crea ie*, 2000). Vom urm ri poezii din ciclul *La Lilioci* i din volumul *Scrânteala vremii* i vom c uta s vedem dac Marin Sorescu încalc reguli, dac e împotriva conven ionalismului, dac alege ca form de expresie elitismul sau, dimpotriv , simplitatea.

Cuvinte-cheie: modernism, postmodernism, conven ie, simplitate, elitism

Am ales s analiz m poezii din ciclul *La Lilioci*¹ deoarece acesta deschide debateri de felul „*La Lilioci* poate fi o scriere postmodern , dar te întrebi dac ea este i poezie [subl. aut.]”². Volumul *Scrânteala vremii*³ e, de asemenea, interesant deoarece cuprinde poezii scrise în anii '80, ani în care postmodernismul se manifesta cu pregnan în spa iul literar românesc.

Începem demersul nostru printr-un citat al lui Ion Buzera cu privire la poeziile din ciclul *La Lilioci*, drept prim argument în sus inerea ideii c poezia lui Marin Sorescu are elemente postmoderne: „Prin cele ase c ri ale seriei lirice *La Lilioci*, Marin Sorescu a deconven ionalizat radical conceptul de poeticitate, adaptându-l altor condi ii, care nu sunt str ine de (anti)poetica – sau «politica» [...] postmodernismului: narativizare i fals narativizare a discursului, secven ionalizare (fragmentarism), inser ia structurilor de tip autoreflexiv i metadiscursiv, «oralitate» i autobiografism, utilizarea unor variante multiple de complicitate discurs/existen , schimbarea registrelor stilistice i a vocilor «naratoriale»”⁴.

¹ Marin Sorescu, *La Lilioci* (IV-VI), [Bucure ti], [Editura Art], [2010].

² Mircea C rt rescu, *Postmodernismul românesc*, Bucure ti, Editura Humanitas, [1999], p. 327.

³ Marin Sorescu, *Scrânteala vremii*. Edi ie îngrijit de Mihaela Constantinescu Podocea i Virginia Sorescu, [f.l.], Funda ia „Marin Sorescu”, [Editura Univers Enciclopedic], [f.a.]. În *Not editorial* se precizeaz c poeziile din acest volum au fost scrise în perioada 1980-1995.

⁴ Ion Buzera, *Reinventarea lecturii*, [Craiova], [Editura AIUS], [2000], p. 115.

Urmărim sinteza realizată de Andrei Bodiū întrucât este un instrument de lucru util în a stabili trăsăturile poeziei optzeciste. Considerăm că raportarea la aceste constante teoretice, precum și analizarea atentă a versurilor lui Marin Sorescu ne vor ajuta să îndeplinim obiectivul acestei lucrări.

O primă trăsătură identificată de autorul amintit este realismul, element ce ocupă o poziție centrală în poezia optzecistă. „Multe intervenții teoretice ale optzeciștilor pornesc de la ideea că «realismul» e marca definitorie a noii poezii. Într-un text intitulat programatic **Realismul poeziei tinere**, Mircea Cărtărescu a scris: «Concrete ea [...] este ceea ce trebuie preluat în poezie. Nu există numai teorii exacte, ci și arte exacte. Poezia este una dintre ele. De aceea, realitatea în hiperabundență și hipersemnificația ei (și nu uităm realitatea vădită) constituie obiectul poeziei»⁵.

Oprindu-se asupra volumului *Poeme* al lui Marin Sorescu, Mircea Martin citează versuri ce creează imagini de „un colocviu familiar”⁶: „*El îmi atacă plămânii, / Eu mă gândesc un an la spital, / Fac o combinație strălucită / și cântă o zi neagră. / El mută nenorocirea / și mă amenință cu cancerul, / Care merge deocamdată în formă de cruce. / Dar eu îi pun în față o carte / și îl silesc să se retragă. [...] Eu îmi aprind o țigară / și continui partida.*” (*ah*, vol. *Poeme*)⁷. Ideea de *concrete* se materializează în poezie prin construcții de tipul: „cerul e un acoperiș de tablă, fluxul și refluxul nu sunt decât fluctuațiile unui aluat imens, lumea e o «mare popicarie» sau o «armonică găfâită»”⁸. Se observă astfel că elementele semantice care intră în expresiile metaforice sunt luate din alte spații decât cele „tradiționale” poetice – din spațiul materialității banale – rezultatul fiind asocierea cu elemente din realitatea imediată (*acoperiș de tablă, aluat, popicarie, armonică*). Chiar lucruri mai abstracte, cum ar fi *protestul*, se exprimă „în termenii umorului cotidian: în locul unei pietre din pavaj, / Am ajuns aici printr-o regretabilă confuzie. // Au trecut peste mine / Mă înșală micii, / Autocamioane, / Tancuri / și tot felul de picioare.” (Marin Sorescu, *Muntele*, vol. *Moartea ceasului*)⁹.

Comparând ideile despre poezie ale generațiilor ’60 (în speță, ideile lui Nichita Stănescu) și ’80, Andrei Bodiū face următoarea afirmație: „discursul teoretic al optzeciștilor e mult mai concret și mai pragmatic”¹⁰. Înscriindu-se în direcția poeziei optzeciste, poezia lui Marin Sorescu „nu întreține ceremonia, el nu-și poate permite să officieze în solemnitate și monotonie [...]. Poezia lui ne aștează, dar ne și obișnuiește”¹¹. Fără a fi solemn și fără a fi monoton, în termeni colocviali și dialectali, Marin Sorescu transcrie o lume a satului cu elemente obișnuite, fără exagerări, subiectiv, și nu impersonal sau purist (în manieră modernistă): „Era încă lăsat cu ghețele schimbate, / A de dreptul, în stângul, și a de stângul, în dreptul... / Cătușă a ponci”¹². „Îl bătuseră la gleznă, și s-au lăsat / Mai bat, le lua schimbate. «Nea Gheorghe, nea Gheorghe, lua și ghețele schimbate», / Ziceau copiii, când îl vedeau.”

⁵ Andrei Bodiū, *direcția optzeciștilor în poezia română . I*, [Pitești – București – Brașov – Cluj-Napoca], Editura Paralela 45, [2000], p. 29-30.

⁶ Mircea Martin, *op. cit.*, p. 68.

⁷ Vezi *ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 69.

⁹ *Apud ibidem*.

¹⁰ *Op. cit.*, p. 24.

¹¹ Mircea Martin, *op. cit.*, p. 71.

¹² Cuvânt popular, însemnând „în cruce; cruci; chioră”. Vezi www.dexonline.ro, s.v. *ponci*.

(*Veni bietul câine, vine i bietul tata, La Lilioci. Cartea a asea*); „Câteodat mama ap rea diminea a de pe vale, / Cu spic de grâu pe picioare i poalele fusteii ude de rou . / Plâns i cu oala de t mâiat în mân . Se mai uita pe la vite / Mai suspina, la urm venea la noi, în cas : – Da' voi nu v mai scula i, m ? C , uite, se f cu ziu .” (*Lini tea, La Lilioci. Cartea a asea*). Din volumul *Scrânteala vremii* pot fi reproduse, de asemenea, versuri populate de fapte obi nuite, de banalul zilnic, dar i de insuficien ele unui regim: „Te bate-o gheat , un pantof / – Pantoful bate foarte tare – / Tu¹³ stai în el ca un cartof / Ce germineaz la r coare.” (*Cântec*); „Laptele totu i î i p strase culoarea / Iar statului îi trebuia i albul imaculat. / Dup unt, smântân i laptele din lapte / Numai culoarea-i mai avea de luat.” (*Înc p ânare*). „Orientarea limbajului poetic optzecist spre concrete e e un r spus la «avalan a» liric aizecist”¹⁴. Dac poeticitatea versurilor lui Marin Sorescu se extrage din banalul înconjur tor, din realit ile aflate la îndemân , putem afirma c scriitorul se îndep rteaz de lirica aizecist , apropiindu-se de scriitura viitoarelor genera ii. De asemenea, nu putem ignora factorul temporal – faptul c Marin Sorescu a scris i proz , dar i poezie în anii '70, '80, '90.

„Situarea «realului» în centrul crea iei poetice este esen ial i pentru Alexandru Mu ina, poetul care a introdus în discu ia teoretic sintagma de «poezie a cotidianului». Este vorba de «o poezie despre via a noastr obi nuit », dar totodat care s exprime i «poezia» din aceast via »”¹⁵. Versurile citate din volumele lui Marin Sorescu prezint acelea i caracteristici: realitatea este descris a a cum e(ra) ea printr-un limbaj colocvial, cu elemente din registrul popular, f r a fi surprins în termeni apar înând limbajului înalt, profund metaforic. Versurile la care am f cut referire demonstreaz c „Marin Sorescu profaneaz poezia, o face profan adic , o desacralizeaz , o bagatelizeaz chiar. Tenta ia pe care subtextul versurilor sale o m rturise te este aceea de a spune: «Iat ce simplu se face poezia, f r dificultate i mai ales f r mister!»”¹⁶. „Bunele canoane ale poeziei sunt busculate, întregul ritual poetic e dezv luit f r nicio pudoare”¹⁷, astfel c „multe din poeziile sale sunt remarcabile prin regie¹⁸ i nu prin mesaj”¹⁹. Red m câteva versuri pentru a sus ine cele afirmate: „– O vom numi / Constanta D. S., / (D = Dumnezeu, S = Sorescu) / Rela ie în care S / Care poate însemna i sunt, / Adic oricare eu, r mâne / Mereu la periferie, / Orice ai face.” (*Constanta D.S., Scrânteala vremii*); „Mo tenim nu numai averea familiei / Dar i evolu ia speciei, de la maimu încoace / i a regnului animal. // Pss! s nu se afle: / Suntem chiar mo tenitorii / Întregului univers. [s.n.] // Taxa de succesiune ne omoar .” (*Scrânteala vremii*). Emilia Parpal analizeaz rolul parantezelor în poezia postmodern . Parantezele reprezint un element important în activarea aten iei cititorului. Astfel c , „mai mult decât semne de punctua ie, parantezele acro eaz cititorul prin calit i vizuale legate de sintax : ele

¹³ Persoana a II-a folosit în roman reprezint o caracteristic a „noului roman”; în poezie, folosirea persoanei a II-a ar putea fi un pas în stabilirea contactului direct cu un posibil cititor.

¹⁴ Andrei Bodi, *op. cit.*, p. 32.

¹⁵ *Ibidem*, p. 30.

¹⁶ Mircea Martin, *op. cit.*, p. 67.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Consider m important conexiunea între această afirma ie i una dintre practicile postmodernilor de a- i dezv lui mecanismele de producere a textului. În proza postmodern se practic reinterpretarea canonului literar, autorul revenind asupra textului deja alc tuit i pus la dispozi ia cititorului.

¹⁹ Mircea Martin, *op. cit.*, p. 71.

întrerup linearitatea enunțului, pentru a insera un enunț suplimentar²⁰. „Parantezele nu contrazic, ci completează discursul-cadru”²¹.

Exemplurilor de mai sus le adăugăm alte versuri în care apar explicații sau completări – dovezi ale schimbării tonului sau ale intervenției autorului: „, i pe lumea cealaltă / Exist lumea cealaltă / Care nu este aceasta (O, ar fi prea simplu) / Nici cealaltă / (Ah, ne-am simțit ca acasă) / Ci cealaltă [s.a.]” (*Cimitir, Scrânțelea vremii*); „, i gândurile care se car / Unul pe altul, în cârc / Precum orbii duc ologii la gar / , i surzii le fac semn , i-i descurc / (semn cu o furcă)!” (*Compuții descompuții, Scrânțelea vremii*). „În poezia românească postmodernă, inserțiile parantetice favorizează o sintaxă emfatică, axată pe strategii de amplificare și retardare, astfel încât progresia textuală să fie întreruptă”²². Considerăm că acestei întreruperi a avansării textuale în poezie îi corespunde fragmentarismul în proză, evenimentul fiind acolo întrerupt de diverse precizări, explicații, intervenții (ale personajelor, ale naratorului sau ale autorului însuși)²³.

Am considerat necesare aceste precizări referitoare la rolul parantezelor deoarece „inserțiile parantetice relevă un model de producere diferit de cel modernist: poezia nu mai este un produs finit, ci proces improvizatoric, jucat simultan pe două planuri”²⁴. Poezia lui Marin Sorescu are aceleași coordonate: „discursul este lăsat în *La Liliaci* în pură lui secvențialitate și în «polimorfismul» (I. Hassan) său. E un risc pe care postmodernismul poetic și-l asumă, pe care îl practică într-un mod aproape fervent”²⁵. În *La Liliaci* funcționează „principiul atragerii celuilalt, inserării lui într-un «frame» care nu este prestabilit, ci se creează pe măsură evoluției relațiilor”²⁶.

Instalarea *realului* în prim-planul poeziei reclamă actualizarea unui alt concept: *biografismul*. „Optzeci îți readuc biograficul în poezie”²⁷. Gheorghe Crăciun definește poezia optzecistă astfel: „o poezie puternic legată de contextul socio-cultural în care ea s-a născut și care constituie câmpul ei predilect de explorare. Odată cu ea criteriul poeticului cunoaște o răsfrângere spectaculoasă. Important nu mai este acum poezia ca spațiu al unei atemporalități privilegiate, ci realitatea ca loc al tuturor tensiunilor vieții, important nu mai este acum eul metafizic, ci eul biografic care scrie”²⁸. Marin Sorescu scrie fără să ignore realitatea prezentului în care scrie, fără să ascundă biografia în spatele unui ton neutru: „În patul rece mă-nclăzesc cu sticle / Cu apă fiartă – bună la băut. / De la afară-i timpul lui Pericle / Nu vrea să intre în aternut.” (*Gorgan cu sticle, Scrânțelea vremii*)²⁹; „Perceptor de afirmatii, / Umblă-n dârdor”³⁰

²⁰ Emilia Parpal, *Paranteze „gramaticale”. Sintaxa inserțiilor parantetice în poezia românească postmodernă*, în *Text și discurs. Omagiu Mihaelei Manca*, [București], Editura Universității din București, 2011, p. 381.

²¹ *Ibidem*, p. 383.

²² *Ibidem*, p. 389.

²³ *Vezi Viziunea vizuinii* – roman ce reprezintă o răsfrângere a ordinii autor-narator-cititor cu referiri directe la felul în care literatura se creează pe măsură ce ea se citește

²⁴ Emilia Parpal, *op. cit.*, p. 389.

²⁵ Ion Buzera, *op. cit.*, p. 118.

²⁶ *Ibidem*, p. 120.

²⁷ Andrei Bodiș, *op. cit.*, p. 31.

²⁸ *Apud* Andrei Bodiș, *op. cit.*, p. 32.

²⁹ A se observa legătura cu istoria și ironia rezultat din nepotrivirea dintre Atena lui Pericle și România din timpul actului scriitoricesc, jocul intertextual realizându-se prin doar câteva cuvinte.

³⁰ Termen popular, cu varianta *dârdor*, cu semnificația „toi, zor”; vezi www.dexonline.ro, s.v. *dârdor*.

gazetarul / S dai fiscu-n multe ra ii / Ca s umple el ziarul. // S mai faci i inova ii, / D rămând de tot cântarul. / Cum s sco i din ecua ii, / Brânza, laptele, zahărul.” (*Criz mondial , Scrân-teala vremii*); „Mai de mult era Dumnezeu mai jos, / Ne vedea mai bine, zicea maica. Acum, s-a suit sus r u, / Nu mai are ochi pentru noi. / i ofta.” (*Când era Dumnezeu mai jos, La Lili-ci. Cartea a asea*); „Era frumos s vezi noaptea pe cer / P durea de macarale a teptând / La fundul g inilor, care de i iluminate «a giorno» / Nu catadicseau s ou decât în zori ori pe la prânz, / Sfidând cheltuielile pe electricitate, taxa pe valoare ad ugat / (TVA), ORACO, SPANACO i celelalte.” (*Viziunea industrial , Scrân-teala vremii*).

Analizând poezia lui Marin Sorescu, Mircea Iorgulescu nu ocole te cuvinte precum „simplitate”, „lume”, „omenesc”: „O reducere decis la esen ial, o simplitate energetic , ocant , chiar dur , o idee limpede, viguros reliefat ; poate brutal [...]; o ra ionalitate triumf toare, o «ra ionalizare» ferm a tuturor formelor lumii, f cute inteligibile, aduse în perimetrul omenescului”³¹. Re inem această modalitate de interpretare i o punem în leg tur cu ideile postmodernismului literar de a aduce realul în prim-plan, de a nu-l t inui, de a-l face vizibil i lizibil.

Comunicarea, demetaforizarea, directe ea, oralitatea sunt alte constante (dependente una de cealalt) ale paradigmei postmoderne. Eul biografic exploreaz realitatea cotidian , prin urmare sacrul i poeticul trebuie c utate în profan³². Caracterul oral al poeziei lui Marin Sorescu este evident în urm toarele versuri, în care apar structuri discontinue, interjec ii, cuvinte trunchiate, elipse i schimb ri de ton: „O oaie singur , era cald... Da’ trebuia s ajung / În ziua aia cu ea la B lce ti, s-o dau de cot . / Musai în ziua aia, c ne amenin aser c dac nu, / Iar se majoreaz ... / i trage i împinge-o... i roag-o... i cheam-o. / Bâr! Bâr! Bâr! N-auzi tu? Hai fata tatii, hai... / Îi mai rupeam câte un smoc de iarb , s-o mint... / S raca!... de la o vreme se molo ise i ea i eu.” (*Eclipsa de soare, La Lili-ci. Cartea a asea*); „H p! H p! H p! f ceau copiii printre oameni / Dând s se organizeze i ei într-o ceat . / M amestecam printre ei – / i abia a teptam s zic / V taful: *I-auzi, i-auzi, i-auzi-iaa!* / Ca s bat din picioare i s ascult...” (*Primi i C lu ul?, La Lili-ci. Cartea a asea*); „– Fire-ai al dracu, Mitre, mum , / Cu apa pe care am dat-o pe tine / i cu untul de te-am tras cu el! // O sup rase r u, ea îl blestema acum / i el râdea. E, blestem de mum ! Scâr ! / C n-o face cu r utate. Da’ tocmai sta se prinde!” (*Blestem de mum , La Lili-ci. Cartea a asea*). „Oralitatea poeziei optzeciste se na te din inserarea în poezie a limbii vii, a limbii vorbite. Scriind despre via a de zi cu zi, poe ii optzeci ti au înglobat în poezie, ca într-un tot firesc, i limba vorbit ”³³.

Dup cum se poate observa, elemente ale oralit ii apar i în poezia lui Marin Sorescu. De aceea, nu credem c poezia scriitorului poate fi analizat exclusiv în contextul unei discu ii despre genera ia ’60 i modernism, ignorând paradigma postmodern . În postmodernism „sacrul nu dispare, ci se tope te, se ascunde în profan. Sub crusta obi nuin elor, a rutinei, a cuvintelor uzate, colc ie o lume mirific de senza ii i sentimente, o «realitate feeric »”³⁴; iar poetul postmodern va descoperi multiple fe e ale banalului. Marin Sorescu, poet inclus în genera ia ’60, dar scriind sub imperiul paradigmei postmoderne,

³¹ Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, Bucure ti, Editura Eminescu, 1978, p. 145-146.

³² Vezi Andrei Bodiu, *op. cit.*, p. 32.

³³ *Ibidem*, p. 33.

³⁴ *Ibidem*, p. 196-197.

cercetează lumea de aproape, realitatea mediului în care a crescut, realitatea mediului care l-a adoptat. Nu lirismul înalt îi caracterizează poezia, ci limbajul comun sau propriu descântecului, cu particularități regionale, cu diminutive, interjecții, imperative sau vocative, auzit la sat și la ora: „După ce r sturna m m liga pe masă, / Mare, galben, zicea: / – Hai, care e ti bolnav? / Fuga, ce mai a tep i? Te lega i cu erve elul? / i feti a venea legat la cap i i se punea / Ceanul în cap, i se îndesa pe urechi, / Ca o c ciul”. (*Metoda ceaunului, La Liliaci. Cartea a asea*); „Iu! Uliuu! i-a spart vadra din cap – / S ai grijă, s-a spart, / Semn r u! [...] i la urm n-a mai r bdat / i s-a dus la o babă s se «verifice». (O chema: cutare a lu' cutare) / i aia o ascult, zice: «Stai oâr. / Ia pi-te tu aici în oala asta.» / i-a alergat i i-a prins o broască, / De-aia râioasă, / i i-a dat drumul. / i broasca a murit pe loc.” (*Floarea floarei, La Liliaci. Cartea a asea*); „Iarna va cură cardiicii, / În soba rece butuci, / Vor arde cei f r lemne, s racii, / Se va m ri parkingul de cruci.” (*Iarna, Scrânteala vremii*); „Excesul de femei pe strad. / Doctoriile luate pe re et. / Ideile, hârta, hainele, / Apa minerală, vegetală i apa vie. / Mâncarea de orice fel, r bdarea de orice natur ... / i viaa, în genere... // Toate acestea / fac r u / S n t ii.” (*Re et, Scrânteala vremii*).

Am ales să culegem exemple din *La Liliaci* pentru a demonstra că Marin Sorescu a scris în stil postmodern fiindcă, și în conștiința critică, poeziile din ciclu sunt analizate în termeni pe care îi întâlnim în descrierea paradigmei literare postmoderne. „Reconstituirea fidelă, cu aparență de secvențialitate colocvială și ludică imprimă fiecărui poem din *La Liliaci* o valorificare interpretativ plurală: document etnografic, depozit de informații referitoare la superstiții, credințe, practici din lumea satului tradițional, repertoriu de teme și figuri ale oralității. Un model posibil al acestei proceduri amplu-reconstitutive a fost identificat în cartea poetului american Edgar Lee Masters *Antologie din Spoon River (Spoon River Anthology – 1915)*³⁵. Comparăm cu opera scriitorului american îl apropiem pe Marin Sorescu de optzeciști, care manifestă interes pentru poezia americană și pentru modelele culturii anglo-saxone³⁶.

Poeziile din *La Liliaci* fac obiectul analizei noastre, deoarece aici „unghiurile de explorare se schimbă imprevizibil”³⁷, ca în poeziile postmoderne, unde sunt diferențiate, dispersate chiar, mai multe voci narative³⁸. În plus, chiar dacă unele evenimente sunt relatate la persoana a III-a, cititorul are sentimentul că „eul emitent însuși era de multe ori implicat”³⁹, participă la dialogurile proliferante care susțin aproape fiecare poem din *La Liliaci*⁴⁰: „Nu zicea și el dracu sau naiba, / C lumea ailalt, zicea / Al de mutu-i s curea. / – Fugi de ci, m urâtule, / C m spariu și mai dau în / Altele – îi zicea Torica. / Îi era ei aminte să se m rite, / Dar nu cu l tu-i s curea. / Dracu gol, a a și se p rea ei. Dar ea, ce frumusea! / Era pielea pe ea ca arcerul⁴¹, a a bine-ntins / i â ele-nfoiate și mo ate / St teau la gura bluzei ca ni te are i”. (*Torica, La Liliaci. Cartea a asea*). Prezența adjectivelor calificative, a cuvintelor

³⁵ Ion Buzera, *op. cit.*, p. 116.

³⁶ Vezi Andrei Bodiș, *op. cit.*, p. 27.

³⁷ Ion Buzera, *op. cit.*, p. 116.

³⁸ Vezi Linda Hutcheon, *Poetica postmodernismului*. Traducere de Dan Popescu, București, Editura Univers, 2002, p. 192-193.

³⁹ Cf. distanțarea și obiectivismul eului în poezia modernă.

⁴⁰ Ion Buzera, *op. cit.*, p. 116.

⁴¹ Regionalism, însemnând „gresie, cută”; vezi www.dexonline.ro, s.v. *arcer*.

evaluative și redarea în grai local a unor fragmente de dialog creează poeme cu expresivitate personală, integrându-le ideile de biografism.

Cititorul devine acel „tu” („Ai trage-obloanele scriind: «Închis»” – *Sonet tomnatic, Scrânțelea vremii*) necesar dialogului, iar oralitatea face din text un act de comunicare viu. Prin oralitate „relația cu cititorul, neglijată timp îndelungat, redevine important”⁴² și tot prin aceasta putem demonstra apropierea lui Marin Sorescu de postmodernism. Discutând despre poezia lui Marin Sorescu, Ion Buzera îl citează pe Eugen Negrici, care afirmă: „Rolul destinatarului este – în cazul acestui tip de poezie – cel puțin la fel de important ca acela al producătorului. Cea mai mare parte a funcțiilor poeziei este, de altfel, preluată de cititor”⁴³. Cititorului îi revine să facă sau să refacă legături, să interpreteze, să caute poeticul în cotidianul oferit de poezie, să caute și să verifice o informație pentru că nu i se oferă un adevăr absolut. Felul în care sunt scrise poeziile din *La Liliaci* „implică într-un mod insistent digresiunea, «narațiunea în narațiune», aluzia, rezumatul, elipsa. Unele «tiri» se dau ca deja știute, totul având drept efect și o «integrare» în acest univers referențial-ficțional a cititorului însuși”⁴⁴: „Asta era în N t r i la vale. / Dentistul sta era dintr-ai lui Vulpel b trân, / (Sau dintr-ai lui Calot ?)” (*Ochetele, La Liliaci. Cartea a cincea*); „Cum vrei să-ți primum, întreabă dimineața pe / Brigadier: / Simplu sau cu font? / Îți bat joc de el. «Cu font» – acopereau puțin în dudul⁴⁵, / Venea negru, și rămneau mustile dudului – ca o fundă. / Negru peste verde. / Mitra lui Gănescu mergea la câmp și se punea pe cântat: / «De când sunt colectivizat ... / Hai global, global, / Tu m-ai băgat la spital... m...»”. (*Comisia, La Liliaci. Cartea a cincea*). De remarcat narațiunea sub forma versurilor, intruziunea cântecului în derularea evenimentului, detaliul, dar și faptul că nu se aduce lămuriri în privința personajului (cititorul ar trebui să o cunoască pe ea, pe Mitra).

„Cititorul este «imers» în trecut și apoi adus la suprafață, este luat drept martor sau deturnat din posibila lui expectativă. Aceasta se explică prin aceea că «naratorul» poate să recurgă la diferite modalități de autoprezentare”⁴⁶. De aici își aparține „unor contexte ale exprimării dintre cele mai diferite: dialogul, monologul, enunțurile neutre, adresabilitatea directă”⁴⁷. Concret, avem de-a face cu un puzzle fascinant al vocilor narative: „– Marine, scoală-te veni. Fugi! i-a zis muierea, / – Unde dracu să mai fug? Nu mai fug deloc, eu merg încet / Că merg la pușcărie. [...] Aparatere bune, strâine, / Toate nu mai produceau decât bârâituri – bââz – vââj – / Vââj! – din când în când vreo vorbă, pchiu! pchiu! / Oac! – Zang! Dracii! Mai scapă și câte un nenorocit de «i» / Ori «De unde până...»” (*Manu propria, La Liliaci. Cartea a asea*); „– Să nu aibă nimenea dreptul să spună o jumătate de / Cuvânt, domnule! Numai el, și numai el! / Ce zice el să zică toată lumea – unde s-a mai pomenit? / (Se certase cu primarul și la el se referea) / Se strânsese lumea și se uita cum îl bate. / – Mie-mi place Nea Radu că e demn – / Nu știu cine a spus.” (*Un demn..., La Liliaci. Cartea a asea*). „Multiplicarea tenace a atitudinilor discursive, dar și a tipurilor de inserare

⁴² Andrei Bodi, *op. cit.*, p. 32-33.

⁴³ Apud Ion Buzera, *op. cit.*, p. 117.

⁴⁴ Ion Buzera, *op. cit.*, p. 119.

⁴⁵ Termen popular, însemnând „cucut”, prin extensie, cu sens colectiv: „buruieni, bătării”; vezi www.dexonline.ro, s.v. *dud u.*

⁴⁶ Ion Buzera, *op. cit.*, p. 120.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 119.

evenimential, a «cronicilor», constituie o probă în plus a inovației structurale la care a recurs poetul în *La Liliaci*⁴⁸, iar pentru noi, reprezintă un fapt care ne susține demonstrația că Marin Sorescu a scris diferit de generația în care a fost încadrat.

O altă trăsătură identificată de Andrei Bodiș este *ironia* pusă în legătură cu sarcasmul și *umorul amar*⁴⁹. „Umorul optzecist este derivat din sarcasm, este un umor amar, care se naște de cele mai multe ori din asumarea gravă a existenței, dintr-o anume disperare greu mascată. Acest umor amar se naște dintr-o imensă luciditate”⁵⁰. *Luciditatea* este un alt element definitoriu pentru poezia postmodernă. „Luciditatea poeziei optzeciste trebuie pusă în relație cu noul pact al realului”⁵¹, realitatea fiind asumată în integralitatea ei. Ironia și autoironia caracterizează discursul literar al anilor '80. Mai mult, ironia și autoironia sunt „filtre ce catalizează atmosfera. În acest caz, atmosfera «referențială», care caracterizează lumea construită în text este dublată cel mai adesea de atmosfera «de limbaj», de jocuri lingvistice care distrag atenția receptorului de la planul referențial, îndreptându-l spre forma expresiei”⁵².

Ironia și luciditatea este Marin Sorescu, uneori fără când haz, uzitând de unele bațjocuri, alteleori ironizând asupra aspectelor ale realității: „Se sculau cu noaptea în cap, / În orice caz pe la patru / Erau în fața marelui riei / Unde se constituiau într-o coadă⁵³ enormă. // Pe la aseară pe reaua marelui. / Își puneau halatele, / Suflecau mânecile, / Luau satărele / Și începeau să-și mearse pe primii, / În ordine. // Asta nu-i împiedică pe ceilalți / Și se îmbrânțesc / Sau să vină a doua zi / Căutând a fi primii / La carne.” (*Carne, Scrânteața vremii*). Trezitul de dimineață, statul la coadă, dezordinea iscată sunt elemente ce compun un tablou ușor de identificat în realitatea istorică. Lucid și ironic, conștient, cu umor și sarcasm, Marin Sorescu descrie cercul unei suferințe: *Asta nu-i împiedică pe ceilalți [...] să vină a doua zi*. Alte poezii care descriu cu umor o realitate aspră sunt *La rând și de atunci, pe garduri* (*Scrânteața vremii*): „Zăpezii iar îți crește pe ul / Și-i coaste streașina cu aere / Te bucuri că-a venit dezghețul / Și-alergi năuc, c-un sloi în brațe. // Te-ntorci la loc în rând, și sloi / Te-agi de viața de apoi.”; „Idilic, pomii nu mai dau în floare, / Stau înghețate sub cerul mat și trist, / Între inând delirul ateist, / Că-i bine să muncești în sârbătoare. // Și stai la coadă, vine Anticrist, / Răbdări prăjite dând la fiecare.” Ironia este și următoarea poezie, purtătoare de un titlu – și el ironic – în raport cu ceea ce textul propriu-zis ascunde: „Doi cîi jucău cîri. / În unul, cel care face cările / Zice: / – Taie! / Atunci cel lalt dea fuga îți tăia capul / Condamnatului, care a teptat, / Gata spovedit, / Cu grumazul pe butuc. / Venea și câțiga la cîri. / Execuțiile, se zice, aduc noroc.” (*Așa tîhni, Scrânteața vremii*).

⁴⁸ *Ibidem*, p. 120.

⁴⁹ Asociem umorul amar cu umorul (tragic) al lui Marin Sorescu. Vezi Ecaterina Mihail, *Semiotica poeziei românești neomodernă*, capitolul *Umorul tragic la Marin Sorescu*.

⁵⁰ Andrei Bodiș, *op. cit.*, p. 33.

⁵¹ *Ibidem*, p. 34.

⁵² Mariana Neșu, *O poezie a atmosferei. Rochia de maor*, București, Editura Univers, 1989, p. 139.

⁵³ Este interesant liantul între proza și poezia lui Marin Sorescu întrucât se realizează un joc intertextual între epic și liric. În proza scurtă statul la coadă era un fel de refren al unei realități existente la un moment dat, coada devenind *personaj* de literatură. Vezi povestirea *La „Pacea”*: „Între timp, lumea curgea ca la pomană. *Coada se lungise* [subl. n. – E. C.], se îngroșase, se colorase cu fel de fel de basmale, cîiule, haine, musti și aducea acum cu o coadă de balaur din basmele lui Petre Ispirescu.” (p. 1033).

Alexandru Mușina lansează două sintagme: „Dacă «poezia cotidianului» înseamnă în primul rând o altă relație a eului cu realul, vizuat în datele sale imediate, apropiate, «noul antropocentrism» înseamnă mai ales [...] centrarea poeziei asupra eului sau [...] a realității eului vizuat în datele sale «fizic-senzoriale»»⁵⁴. Comparând elementele teoretice care compun paradigma postmodernă și creația poetică a lui Marin Sorescu, nu putem trece cu vederea că versurile precum cele citate se înscriu în ceea ce postmodernii numesc „poezia cotidianului”. Nu doar acest aspect apropie poezia lui Marin Sorescu de poeziile postmoderne, ci și aspectele discutate anterior. La acestea se adaugă dispoziția pentru joc. „Spirit profund ironic, Mușina se dedublează privindu-se cu simpatie auto-ironică. «Stai liniștit vei fi atât de celebru / încât milioane de oameni o să-ți compare iubitele / cu o strecurătoare de supă cum tu ai făcut-o / cândva și ele vor fi fericite și se va vinde pastă de dinți / cu numele tău...». E și o anumită bravadă aici, o *frenetism adolescentin* [subl. n. – E. C.] care-l situează pe poet în centrul lumii»⁵⁵. În centrul lumii și al scrisului, adept al jocului cu tonuri și cuvinte, este Marin Sorescu în volumul *Încoronare*: „Creionul meu va naște în curând. / Azi, mâine, nu se tie când. / E ca Florica, o vecină -a mea / Ce s-a simțit deodată grea / și de atunci tot stă și plânge-n pat / Că și prinții o cam bat. // Căci nu se vede deloc plăvășul. / Stă demn pe o coală și-și așteaptă ceasul. / Eu unul n-a putea să spun / Ce coace el în mintea lui.” (p. 88-89); iar ironic cu sine și cu moartea e în *Implacabilul (Scrânteala vremii)*: „Ia și nu mai dorm atâtă / Moartea tot vine, urâtă / Pe-un cal murg și unul breaz / Barem să mă prind trează. // Nici nu-mi pasă, mă prefac / Mai înfipt ca un copac / Când în cer, când în pământ / Moartea va veni pe vânt / Eu mă ascund într-un cuvânt.”

Cu privire la poezia lui Alexandru Mușina, Andrei Bodiș afirmă: „de la insistența prezenței a lui «noi» se naște aerul de «generalizare» al poemului»⁵⁶. *Noi* apare și în poeziile lui Marin Sorescu: „Nu e benzină⁵⁷. (Ultima minună). / Mășinile împinse sunt din spate. / și căii i-am ucis și facem roate. / Am pus birjarii-n glumă și sugrume. // Nici anvelope nu mai sunt, nici gume / De ters grelele nenumărate / Le-am irosit răzând cu ele săte / Spre a vedea fără rani cum e.” (*Criză*, *Scrânteala vremii*).

Atât Alexandru Mușina, cât și Marin Sorescu sunt niște celtori, iar jurnalul celtorului se compune din înregistrările și faptele obișnuite: „Am vizitat Teliu-Valley, și noi am auzit / Graiurile amestecate ale triburilor de culegători de ciuperci, / și noi am prăjit slănină la flacăra brichetelor, am croșetat / Răbdători, în așteptarea minunii, și noi / Am vizitat Întorsura-City, ba chiar ne-am întors / Cu preafrumoase suveniruri.” (*Defulare*); „Dacă vechii greci au fost ei atât de pricepuți / și de harnici, încă, / Înainte de Cristos / Totul s-a fi fost scris – / Aici – pietre vândute în jur, / Înregistrat exact – / Numele, întâmplările / Biografia noastră – / Asta desigur, pe scurt.” (*Budva*, *Scrânteala vremii*); „Aparatele de fotografiat / cunosc mereu, / Se filmează.” (*Castelul Bran*, *Scrânteala vremii*).

⁵⁴ Apud Andrei Bodiș, *op. cit.*, p. 198.

⁵⁵ Andrei Bodiș, *op. cit.*, p. 214-215.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 225.

⁵⁷ Aceeași realitate – a lipsurilor – apare conturată și în poeziile lui Alexandru Mușina: „noi avem / nervii în pioniere dar caietul dirigintei / completat și planul la sticle și borcane realizat” (*Sâmbătă. Oamenii se macină*, din ciclul *Hebdomadarul profesorului A. M.*).

Marin Sorescu mai are ceva în comun cu optzeci tii: afirmarea sinelui. „Aparent paradoxal, optzeci tii s-au dovedit o grupare solidară în afirmarea individualității, a identității”⁵⁸. Pentru optzeci tii, aceasta era o formă de neaderare la regula perioadei: „în timp ce imaginea oficială era cea a «na iunii ca trup», optzeci tii au pus în prim-plan individul, identitatea creatoare de varietate”⁵⁹. Asemenea lor, Marin Sorescu „se descoperă singur, frăgian”⁶⁰, confrerii, grupuri de dialog, societăți anonime, ci ca un creator de vocație artistică vastă”⁶¹. Tocmai de aceea, a-i pune opera sub semnul unui singur curent înseamnă turbirea complexității operei scriitorului. Considerăm că în această cheie trebuie să citim opera unui scriitor care a scris astfel: „Te odihnești dintr-o muncă în altă muncă. În general, lucrând într-un singur domeniu, ai tendința de a te clasiciza, de a te osifica într-un fel”⁶².

În contextul acestei discuții, considerăm relevantă o afirmație aparținându-i lui Ion Buzera: „**Poemele lui Marin Sorescu sunt de fapt «antiforme», dac le raportăm la modernismul imediat anterior, cel aizecist**”⁶³. „Chiar în volumul de debut *Singur printre poezii* (1964) erau utilizate tehnici ale discreditării și «subminării» poeticilor curente”⁶⁴. Aadar, Marin Sorescu „alege situația, întrucâtva paradoxală, de a face poezie din însăși negația poeziei”⁶⁵, a a cum se definea ea în anii ’60.

Aceste opinii ne susțin convingerea că modernitatea poeziei lui Marin Sorescu poate fi pusă sub semnul întrebării, iar, prin acestea, argumentăm că Marin Sorescu este postmodern. Reînem poeziile din ciclul *La Liliaci* și reînem, în final, „uimiri jucate și totuși autentice”⁶⁶, familiaritatea neîncrezătoare cu tot și cu toate, exorcizarea prin ironie, voința de claritate și de sens luptând împotriva lipsei de claritate și a aberațiilor”⁶⁷ ca elemente postmoderne prezente în poezia lui Marin Sorescu.

Bibliografie

OPERE:

Sorescu, Marin, *La Liliaci* (IV-VI), [București], [Editura Art], [2010].

Sorescu, Marin, *Opere. VI. Romane. Proză scurtă*. Ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu-Podocea. Prefață de Eugen Simion, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006.

⁵⁸ Andrei Bodiș, *op. cit.*, p. 17.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 19.

⁶⁰ Vezi concepția lui Marin Sorescu despre existența unei generații „Labi”: „Eu cred că este o generație reală, chiar dacă, luându-i separat sau în grupuri de doi-trei, vedem că nu se împacă între ei... acești exponenți ai generației” (<http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=9760>).

⁶¹ George Chirilă, *Între ironic și imaginar. Monografie – Marin Sorescu*, [București], Editura Viitorul Românesc, 2001, p. 253.

⁶² Marin Sorescu, *apud* George Chirilă, *op. cit.*, p. 247.

⁶³ Ion Buzera, *op. cit.*, p. 115.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Mircea Martin, *op. cit.*, p. 67.

⁶⁶ Vezi ideile postmoderne: *deconspirarea mecanismului textual și autenticismul*.

⁶⁷ Mircea Iorgulescu, *op. cit.*, p. 144.

Sorescu, Marin, *Scrân-teala vremii*. Edi ie îngrijit de Mihaela Constantinescu Podocea i Virginia Sorescu, [f.l.], Funda ia „Marin Sorescu”, [Editura Univers Enciclopedic], [f.a.].

REFERIN E CRITICE:

Bodiu, Andrei, *Directia optzeci în poezia româna . I*, [Pite ti – Bucure ti – Bra ov – Cluj-Napoca], Editura Paralela 45, [2000].

Buzera, Ion, *Reinventarea lecturii*, [Craiova], [Editura AIUS], [2000].

C rt rescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Bucure ti, Editura Humanitas, [1999].

Chiril , George, *Între ironic i imaginar. Monografie – Marin Sorescu*, [Bucure ti], Editura Viitorul Românesc, 2001.

Hutcheon, Linda, *Poetica postmodernismului*. Traducere de Dan Popescu, Bucure ti, Editura Univers, 2002.

Iorgulescu, Mircea, *Scriitori tineri contemporani*, Bucure ti, Editura Eminescu, 1978, p. 145-146.

Martin, Mircea, *Genera ie i crea ie*, edi ia a II-a nerev zut , dar ad ugit , Re ia, Editura Timpul, 2000.

Ne , Mariana, *O poetic a atmosferei. Rochia de maor*, Bucure ti, Editura Univers, 1989.

Parpal , Emilia, *Paranteze „gramaticale”. Sintaxa inser iilor parantetice în poezia româneasc postmodern , în Text i discurs. Omagiu Mihaelei Manca* , [Bucure ti], Editura Universit ii din Bucure ti, 2011.

ARTICOLE ÎN FORMAT ELECTRONIC:

„Poate vom ajunge cu vremea s spunem ceea ce gândim”. Dialog la Junimea cu Marin Sorescu, realizat de Constantin Parascan, „Convorbiri literare”, Nr. 2 / 2008, <http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=9760>, accesat în 13.08.2013.